

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת וירא י"א חשון תשע"ח,
מסכת יבמות דף ד: ה:

גליון נושא:

דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות, לעורר לב
המעייין, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

איסור לבישת שעטנז

פנינים מעכב את התפילה!!!

בספר נס ההצלה של ישיבת מיר מסופר על
בחור שבאמצע יום כיפור החליף את בגדו
לבגד של יום חול.

והסביר, שהרגיש שהוא לא מצליח
להתפלל, וגם לימוד המוסר לא עזר לו לכך.
ואז הוא נזכר, שכתוב בספר הריקאנטי שיש
שתי מידות שמקטרגות על ישראל, וה' הפריד
אותם ושם אותם אחת בקרבן של קין והיינו
זרע פשתן ואחת בקרבן של הבל והיינו הצמר
של הצאן, ורצונו היה שלא יתחברו
קרבנותיהם לעולם, וכשלובשים שעטנז
מחברים אותם, ומתערבת התפילה.

וכן מה שמבואר בספרים, שהלובש שעטנז
אין מתקבלת תפילתו, כי נדמה כעובד עבודה
זרה.

וכיון שחשש שבבגדו החדש יש שעטנז,
לבש את החליפה שהביא מליטא, ואז 'זרח
אור בנשמתו, והתפילה חזרה להיות שגורה
בפי, וההתעוררות וההתרגשות היו כראוי
ליום הקדוש'.

לאחר היום הקדוש, נמסרה החליפה
לבדיקה חוזרת, ונמצא בה שעטנז. ❖

לא תלבש שעטנז

הגמ' (יבמות דף ד:): מבאר מדוע הוצרכה
התורה לכתוב פעמיים איסור שעטנז. בפרשת
קדושים (ויקרא יט, יט) ובגד כלאים שעטנז לא
יעלה עליך. ובפרשת כי תצא (דברים כב, יא) לא
תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו.

ושני הפסוקים נצרכים, כי מהפסוק לא תלבש
שעטנז, לומדים לאסור רק לבישה שיש בה
הנאה, ולא כל דרך העלאה, כגון מוכרי כסות
שמותר. ומהפסוק לא יעלה עליך לומדים, שלא
רק לבישה שהנאתה מרובה אסורה, אלא גם
העלאה אסורה.

עוד מבואר בגמ' (יבמות דף ה:): מהפסוק
יחדו, לומדים שמצות ציצית דוחה איסור
כלאים. ומהייתור של המילה שעטנז לומדים
ש'תוכף שתי תכיפות חיבור, ותכיפה אחת אינו
חיבור'. ולמסקנה לומדים את כל הדינים
משעטנז (וגם את הדין שיהיה שוע טווי ונוז).

1. דעות הראשונים

ויש לברר מה מוגדר 'שעטנז', ומה התחדש
בכל אחד מציוויים אלו. והנה במשנה (כלאים
פרק ט משנה ח) אמרו: 'אין אסור משום כלאים
אלא טווי וארוג, שנאמר לא תלבש שעטנז, דבר
שהוא שוע טווי ונוז'.

נחלקו הראשונים בפירוש והגדרת "שוע טווי
ונוז", ונפק"מ מה נאסר מהתורה ומה מדרבנן.

לפנינו סיכום השיטות, כפי שהובא בספר תורת הבגד מהשיטה המקילה ביותר ועד המחמירה
ביותר.

לדעת רש"י במסכת נדה, איסור כלאים דאורייתא קיים, רק כאשר הצמר והפשתים הם שוע טווי
ונוז ביחד. כלומר, הצמר והפשתים מסורקים ביחד, ומוחלקים במסרק [שוע], טוויים ביחד [טווי],
וארוגים ביחד [נוז]. ואם חסר אחד משלושתם, או שעשו את אחד השלבים, בצמר לבדו ובפשתן
לבדו, אין בהם איסור כלאים מן התורה.

מנהג ישראל תורה

אין מספיק מודעות!

ערנות: בגיליון קהלא קדישא (תשרי תשע"ח עמוד 110) הופיע מאמר מרתק על נושא שעטנז, בו מובא ראיון עם שני מומחים וותיקים בתחום, הג"ר נחום וויס שליט"א והג"ר יעקב ישראל נוימן שליט"א, בו הם מעוררים על החובה לבדוק כל בגד. בהדגשה שבדיקה מדגמית אינה מועילה, וחובה לבדוק את הבגד הספציפי ולוודא שאין בו חשש איסור! ומכירים הרבה סיפורים מכלי ראשון, אנשים יראים ושלימים שנכשלו בשעטנז מחוסר מודעות.

במאמר עולה תמיהה, מדוע אין מספיק מודעות בציבור על כך לבדוק את הבגדים משעטנז, מדוע על בשר אף אחד לא יאמר 'מסתמא זה בסדר', ואילו בשעטנז סומכים שמסתמא המוכר לא יכשיל אנשים, 'כולם קונים שם', חנות באיזור חרדי ודאי שהכל בסדר. וכי גם באוכל מוכן יקנה בשכונה חרדית בטענה שמסתמא זה בסדר, בלי לבדוק איזה הכשר מתנוסס על המוצר לוודא שמאכל זה כשר למהדרין?

תודה לד', כמעט בכל ריכוז חרדי יש כיום 'מעבדה לבדיקת שעטנז', אבל אין זה ביחס למספר החנויות של ביגוד והלבשה, אולי על כל 1000 (או יותר) חנויות הלבשה, יש מעבדה אחת. בארץ ישראל פעילים כיום כ-10 מעבדות בדיקה משעטנז וקרוב ל-40 נקודות איסוף, לעומת אלפי חנויות בגדים.

חוסר המודעות יוצרת השלכה הלכתית מובהקת, במצב הנוכחי אין חזקה שהנותן לחבירו בגד מסתמא הוא בדוק משעטנז, אדרבה סביר להניח שהנותן לא חשב כלל על הנושא הזה. וכפי שדן הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (בספרו חשוקי חמד בבא קמא דף מה.) באדם שקיבל חליפה מאדם שומר מצוות, ולא יודע אם היא בדוקה משעטנז האם יכול לסמוך שהיא ודאי מותרת? אמנם יש חזקת כשרות לכל ישראל שלא ידוע שהוא חשוד כמבואר בשו"ע (יו"ד סימן קיט), אבל כאשר הנותן אינו יודע שיש בזה איסור, כגון בהלכות רבות שאנשים לא יודעים, ולא בקיאים בהם, חוששים שיכשיל את המקבל בשוגג.

ואם כן יתכן שאף האיסור של שעטנז הוא מההלכות שאינם ידועות לכלל הציבור, ולכן צריך לחשוש שהנותן אינו בקי, ולא בדק את החליפה, ובפרט כשלא היה על החליפה אישור ממעבדה, יותר צריך לחשוש ואולי אסור ללבוש את החליפה והניח בצ"ע.

מאידך, ישנם מורי הוראה שליט"א הסבורים, שכיום ברוב המקרים אין חיוב לבדוק משעטנז, כי זה מיעוט שאינו מצוי, וכל דפריש מרובא פריש, ואין זה בגדר בית הספק שנחייב כל אחד לילך לבדוק את כל מאות פריטי לבוש שיש לו בביתו. וכל זמן שאין ספק מצד הרכיבים אין חיוב בדיקה. בפרט שרוב החנויות עורכים בדיקה מדגמית, ואף שאינו מועיל בהחלט, מכל מקום מורה שאינו בחזקת נגוע בשעטנז.

בעבר, היה לכל אדם רק 2 חולצות, חליפה אחת וכובע מרופט, ולא היה בעיה לבדוק משעטנז, היום יש לכל ילד 'ים של בגדים' ואי אפשר להשתלט לשלוח את ה-כ-ל למעבדה. ורק במוצרים הידועים כבעייתים, חובה לבדוק. כגון כובעי פרווה מאירופה, וכדומה ותלוי בכל סוג בגד האם צריך לבדוק או לא. ❖

רבנו תם בתוספות (נדה דף סא: ד"ה שוע) חולק על רש"י בב' עניינים. לדבריו "נוז" פירושו שזור, ולא ארוג כרש"י.

ועוד סובר ר"ת, שגם כאשר השוע טווי ונוז, נעשו בצמר ובפשתן בכל אחד לבדו, קיים איסור כלאים דאורייתא. דהיינו, אם לאחר הסירוק הטויה והשזירה [שנעשו בצמר בנפרד ובפשתן בנפרד], הם התחברו על ידי אריגה, קשירה, תפירה או קליעה, הם אסורים מן התורה.

לדעת רבנו תם חיבור הצמר והפשתן אינו נלמד מ'נוז' כדעת רש"י, אלא נלמד מהמילה יְחָדוּ.

עוד סובר רבנו תם, שאם החוטים אינם שזורים, אין איסור שעטנז דאורייתא [השזירה היא סיבוב החוט בפלך והיא מועילה לחיזוק החוט]. לדברים אלו קיימת נפקא מינה גדולה למעשה, כי חוטים רבים כיום, אינם נחשבים כשזורים על פי ההלכה, ולכן לדעת רבנו תם, יש בהם איסור שעטנז רק מדרבנן.

שיטת הר"ש [רבנו שמשון] בפירוש המשנה בכלאים כרבנו תם, שיש איסור כלאים דאורייתא, גם כאשר השוע טווי ונוז, נעשו בצמר ובפשתים בנפרד. אלא שבפירוש "נוז" סבר כרש"י, ש"נוז" היינו ארוג ולא שזור.

שיטת הרמב"ם בהלכות כלאים (הלכה ב) שיש איסור כלאים דאורייתא אפילו אם נעשה רק אחד מהשלים, ואין צריך את שלושתם. לדעת הרמב"ם "שוע" "טווי" ו"נוז" פירושו או "שוע", או "טווי", או "נוז". לכן אם הצמר והפשתן התחברו יחד, או על ידי "שוע", דהיינו חיבור נימי הצמר והפשתן, ע"י שהרטיבם במים, והחליקם עד שנדבקו ועשה מהם לבדים [ללא טויה], או שטווה אותם יחד [ללא שוע], או שארגם יחד [לא טויה] - הוי כלאים דאורייתא.

השו"ע (יורה דעה סימן ש סעיף א) פסק כדעת הרמב"ם, ועיין בש"ך (ס"ק א) שכתב שרוב הפוסקים סוברים שלבדים אינם אסורים אלא מדרבנן, ואם הם קשים, מותר לגמרי.

2. איזה חיבור אוסר בשעטנז

רש"י מבאר, ש'תכיפה אחת' המותרת, הכוונה שתוחב את המחט, ומחבר בגד צמר ובגד פשתים יחד, אינו חיבור בפחות משתי תחיבות מחט, וזהו שכתוב יְחָדוּ, שיחברם יחד חזק.

היתה שמועה שרבנו יונה כשלבש בגד צמר מעל בגדו, לא הידק את החגורה, כדי שלא לחבר את שני הבגדים יחד, ונשאל הרשב"א על כך, ואמר שהמנהג, שאם כל בגד בפני עצמו, מותר, ואפילו אם מחוברים בתחיבת מחט אחת, כמו שכתוב במשנה בכלאים (פרק ט משנה י) שהמעביר חוט בין הבגדים והחזירו אסור משום כלאים דוקא אם קשר את שני הראשים.

בשו"ע (יורה דעה סימן ש סעיף ב) נפסק כך, שבתחיבת מחט אחת מותר, ואם קשר שני ראשי החוט יחד או שתחב שתי תחיבות, אסור. והרמ"א הביא את הטור בשם הרא"ש שאסור רק אם יתחוב שתי תחיבות מחט, וגם יקשור ראשי החוט".

חיבור על ידי כפתורים: חיבור ע"י קרסים, כתב בתרומת הדשן הובא בחכמת אדם (סעיף יב) שאסור רק אם צריך לכופף את הקרס או לקרוע את החור כדי לשחרר אותם.

חיבור הצווארון לבגד: בספר חוות יאיר כתב שאסור לחבר צווארון מפשתן לבגד צמר על ידי מחט, כי חייבים להעביר את המחט שתי תכיפות, כיון שבלעדי כך אינו מחזיק.

יש לדון כשמחבר על ידי מחט או סיכת בטחון, או כשמחבר ביטנה מצמר למעיל פשתן על ידי רוכסן או טיק-טקים.

חיבור בהדבקה: כתב בשו"ת הלכות קטנות לרבי יעקב חאגיז זצ"ל, שבגד צמר ופשתן המחוברים בהדבקה אסור משום כלאים.

בשו"ת מנחת יצחק דן האם מותר לחבר עטרות מחוטי כסף לטלית צמר.

3. לבישת בגד צמר ובגד פשתן זה על זה

בירושלמי מובא ששאלו את רבי האם מותר לתפור נעלי עור בחוטי פשתן, וענה שכגון דר' זעירא אמר אסור". ובהמשך שם כתוב מודה רבי אילא, שאם לובש גרבי צמר על גבי גרבי פשתן, יש כאן כלאים מדרבנן, כיון שאם לא פשט את העליונים, לא יוכל לפשוט את התחתונים. וכאן אינו יכול לפשוט את גרבי הפשתן בלי שיפשוט תחילה את של צמר. ומה שהתיר בנעלים לפי שיכול להוריד את הגרביים מהצמר בלי שיוריד את הנעלים].

ומדברי הירושלמי למד האור זרוע שאסור ללבוש גרבי צמר על גרבי פשתן, או להיפק, כי אי אפשר להפשיט התחתון בלי לפשוט העליון תחילה. והרמ"א (סימן ש סעיף ד) הביאם, וכתב שנכון להיזהר, וכן נקט בחכמת אדם. (סעיף טז).

הגר"ח קנייבסקי בדרך אמונה, (ס"ק מה) מסכם את השיטות בדין לבישת בגד צמר ובגד פשתן זה על זה, ועי"ש בביאור הלכה שהחזון איש לא לבש גרבי צמר, כי חשש שהנעלים תפורות בחוטי פשתן, והרי אינו יכול להוציא את הגרבים בלי לפתוח את הנעלים קודם.

קיטל: עוד יש לדון לגבי לבישת קיטל של פשתן על בגדי צמר ועיין מה שכתב בזה בשו"ת בצל החכמה להגר"ר בצלאל שטרן, אב"ד מלבורן, ומסיק שמותר.

בתוספתא במסכת כלאים מובא שלדעת חכמים יש איסור שעטנז במטפחות הידים [מגבות] ומטפחות הספרים. ובחכמת אדם (סעיף כא) הוסיף: "ומטפחות של ספרי קודש אסור לעשותן כלאים שהידיים נוגעות בהם תמיד ומתחממים, ואפילו מטפחות שפורסים על השלחן שאוכלים עליו או שקוראים עליו, ואפילו בבית הכנסת אסור שלפעמים מקנח בהן ידיו. ואפילו וילון שכנגד הפתח וכיוצא בו אסור, אבל הפרוכת של ארון הקודש מותר שאין מתעטפים בו לעולם". וראה בספר תורת הבגד (סעיף לא-לה; מ-מב) סיכום הדינים באלו בגדים יש איסור שעטנז.

עניבה ושטיח: כתב בשו"ת אבני ישפה שכל דבר שיש עליו "שם מלבוש", אסור משום כלאים גם אם אין בו כוונה להנאת חימום, ולכן צריך יש איסור שעטנז גם בעניבה. עוד כתב בשו"ת אבני ישפה שיש להיזהר בתליית שטיח שעטנז על קיר לקובעו במסמרים שלא יהיה ניתן לסובב חלק מהשטיח על הגוף.

4. שעטנז בכרים כסתות ומזרונים

בגמ' דרשו חז"ל מהפסוקים, שאיסור שעטנז הוא בכל "העלאת" בגד שיש בה הנאה לגוף, ובמשנה במסכת כלאים אמרו: "הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים". והביא הר"ש את דברי הגמרא, שלמדו כן מהכתוב "לא יעלה עליך, אבל אתה מותר להציעו תחתיד", ובירושלמי אמרו כי רבנן אסרו לשכב על מצע שעטנז "שמא תיכרך נימת שעטנז על בשרו". וכן נפסק להלכה בשו"ע ובחכמת אדם (סעיף כד).

סיכום הגיליון:

5. דינים העולים

איסור שעטנז נאמר כאשר הצמר והפשתן מחוברים בשתי תכיפות, ושוע טווי ונוז. ואסור אפילו דרך העלאה ולא רק בדרך לבישה, אבל מוכרי כסות מותר, שאין זה דרך מלבוש כלל.

יש לדון מה הדין בסיכת ביטחון, רוכסן, טיק-טק, עניבה, מפה, קיטל, מגבת, וילון, הדבקה, עטרה לטלית, מזרון וספה, שמיכות ומצעים, שטיח על הקיר, כפתורים.

הלובש שעטנז אפילו בחוסר ידיעה, גורם קטרוג על עצמו, ומעכב מלקבל את תפילתו. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הנושא לשבוע הבא:

שעטנז בכורסאות ומזרונים – יבמות ד: ה:

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדריים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

לעילוי נשמת

מורנו ראש הישיבה

מקום עולה של תורה

בדורנו

רבי נתן צבי פינקל זצ"ל

נלב"ע יא חשוון תשע"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

הופעת הגיליון

לרפואת הבה"ח

שבתי ברוך

בן מרים אסתר הי"ו

ולרפואת רוחמה

פעם אדל בת גיטל

תחי' בתושח"י

